

ЮРИДИЧНА ТА ЕКОНОМІЧНА ТЕХНІКИ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ЗАСТОСУВАННЯ НОРМАТИВНИХ АКТІВ У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

В.П. Приходько, Українська академія банківської справи

Формування банківської системи України передбачає значне підвищення професійного рівня і рівня правової культури всіх осіб, які мають безпосереднє відношення до правотворчої, правозастосовчої діяльності.

Історія розвитку правової думки свідчить про те, що право виникає, видозмінюється та консолідується в залежності від потреб суспільства, від характеру відносин в ньому. При цьому правова матерія існує в різних формах (право, правові уявлення, правова практика). Зміст права, рівно як і його можливості впливу на реальну поведінку людей, визначаються економічною необхідністю, яка лежить за межами права, тими соціально-економічними процесами, які обумовлюють правові явища на кожному конкретному етапі розвитку суспільства [3].

Під впливом цих змін формуються умови для створення єдиної банківської техніки, зрозумілої як для юристів, так і для економістів. Вони охоплюють як національну, українську систему законодавства, так і міжнародне правове середовище, і полягає в тому, що широкий розвиток банківського права тягне за собою виникнення нового правового механізму, нової мови, якою необхідно володіти. Потреби фінансово-грошового обороту ведуть до диференціації понять, встановлення розбіжностей, розмежування і упорядкування правового знання, пристосування його до потреб економіки. В зв'язку з цим виникає потреба визначити, якою технікою оперують економісти, а якою юристи.

Слово “техніка” звичайно використовують по відношенню до економіки, матеріального виробництва. Існує також техніка діловодства, техніка організації ділової роботи. В усіх випадках під технікою розуміють найбільш ефективні, відпрацьовані засоби, правила, прийоми, що дозволяють досягати оптимального результату. Такою саме технікою є умовні позначення, рубрикації та скорочення у відношенні до певних правил та законодавчих документів [2].

Економічні та юридичні науки взаємопов'язані тому, що кожна з них є гуманітарною наукою, частиною суспільної науки, що визначає становище людини в суспільстві. Як економічна, так і юридична науки стосуються людської поведінки. Економічні науки вивчають поведінку людей з точки зору їх економічних потреб, а юридичні науки – з точки зору їх права та обов'язків [4].

Але для обох наук та їх видів техніки спільним є матеріал, яким вони оперують – речі, майно. Однак обидва види техніки, оперуючи майном, речами, мають кожна свою мету, і тому розглядають цей загальний для них предмет під різними кутами зору.

Не дивлячись на те, що економічні та юридичні науки взаємно доповнюють одна одну, смисл слів, якими користуються в техніці кожної з цих наук, різний, і залежить від мети, яка стоїть перед даною наукою. Ця мета визначає різні точки зору на один і той же предмет. Застосовуючи терміни “майно”, “речі”, економісти говорять про засоби виробництва і засоби споживання. Юристи, застосовуючи термін “майно”, розрізняють майно тілесне та безтілесне. Дана термінологія – незвична для економістів. Вони міркують так, якби майно складалось тільки з конкретних речей, що передаються від одних осіб до інших. Юристи розуміють майно як сукупність прав, передача яких є абстрактною. Різниця між термінологією, що застосовується в економічній та юридичній техніці досить значна. Досягаючи своєї мети, дані види техніки надають однаковим термінам різний зміст. Якщо слово “обмін” означає для економістів будь-який акт, через який особа передає річ в обмін на іншу, незалежно від того, є ця інша річ матеріальною річчю, послугою чи грошима, для юриста цей же ж термін означає договір міни, предметом обміну якого можуть бути реальні речі. Для юриста термін “пропозиція” означає зроблену однією із сторін в окремому договорі пропозицію вступити в договір, в той же час економісти розглядають пропозицію як загальне сумарне поняття, як один з елементів, що формують ринок. Юридична традиція вимагає, щоб кожний договір розглядався як продаж з вказанням ціни в грошах, але термін “продаж” застосовується тільки для угод у відношенні окремого виду майна. Зокрема, оплатна передача права користування називається наймом, а не продажем. Передача однією організацією іншій певної продукції за плату називається поставкою.

Як вказувалось, вживання однакових термінів у різних розуміннях – в праві та економіці – викликає деякі непорозуміння. Особливо відчутні вони в зовнішньоекономічних, міжнародних відносинах. Наприклад, відсутність відповідного до міжнародних правил українського банківського права приведе до програшу юридичних спорів, до нерозуміння при організації взаємодії, неможливості включення українських банків у світову банківсько-фінансову систему.

Бухгалтерський облік дає для економістів можливість точно оцінити перспективи і міцність економіки окремого підприємства чи всієї економічної системи країни в цілому. Але, сам по собі, облік являє собою цифрове вираження динаміки певних правових ситуацій. Таким чином, користування даними обліку є спільним для юристів і для економістів. Цифрове вираження є, в деякій мірі, абстракцією, оскільки з усіх якостей предмета зберігається лише одне: його вартість, що підлягає обліку, і яка виражена в певних грошових одиницях. Це дає можливість враховувати різні види майнових цінностей.

Цифрове вираження певної правової ситуації складається з двох елементів, що відбивають протилежні начала: із актива і пасива. Актив складається з майнових благ. Однак вони включаються до складу актива, і до

того, як уповноважена особа є їх власником. З того моменту, як особа набуває право вимоги, є кредитором, права якого підтверджені документом, підлягаючим обліку, вона включає дану вимогу до свого активу у відповідному грошовому виразі.

Що стосується пасиву, то він складається із боргів, виражених в грошовій сумі, які з юридичної точки зору являють собою зобов'язання. Вони також підлягають обліку з того моменту, коли особа, уповноважена на отримання суми боргу, набуває це право на основі документу.

Таке грошове вираження певного юридичного положення повинне бути точним. Звітні дані не можуть розглядатися як правильні, якщо в них не буде правильно відображене юридичне становище. Найбільш серйозні помилки в звітності – не в математичних розрахунках, а помилки юридичні – неправильне відображення майнових благ чи боргів особи.

В економіці аналіз даних обліку має мету пояснити причини прибутків та збитків на основі глибокого вивчення їх елементів і зв'язків. Такий аналіз розкриває позитивну сторону діяльності підприємства, його недоліки, можливості, що в нього існують, та небезпеку, яка йому загрожує.

Для такого аналізу, в практиці використовується техніка порівнянь і визначень пропорцій між різними групами статей балансу. Їх називають мірами і квотами. Ці цифри в дійсності характеризують юридичні відносини, і, зокрема, основні – відносини вимог і зобов'язань. Так, вимоги не розглядаються самі по собі, а групуються в залежності від їх строків та умов здійснення.

Нарешті, все розглядається так, ніби всі види майна, в тому числі і ті, які не є вимогами, могли б бути мобілізовані як вимоги, виконання яких – реальне. Це робиться для того, щоб урівноважити борги підприємства, які підлягають негайній виплаті, а також борги до яких підприємство має вдатися для того, щоб покрити необхідні витрати.

На мою думку, створення єдиної банківської техніки, зрозумілої як для юристів, так і для економістів, необхідно розпочати з приведення термінології банківського законодавства до простої, загальнозрозумілої форми викладення. Де б визначення “банківської діяльності” розкривало суть всієї діяльності, яку здійснюють спеціальні суб'єкти – банки, шляхом укладання банківських угод-операцій з матеріальними об'єктами і встановлення правил поведінки спеціальних суб'єктів – банків – з нематеріальними об'єктами, з дозволу та в межах коридору автономії волі, наданої державою в особі Національного банку України. Це ж стосується і поняття банківських операцій, яке, на мою думку, необхідно подавати як спеціальні угоди з обов'язковою участю спеціального суб'єкта – банка, з приводу спеціального об'єкта – грошей, цінних паперів та валютних цінностей, з дозволу та в межах коридору автономії волі, наданої Національним банком України.

Наступним кроком в створенні банківської техніки буде побудова чіткої і повної регламентації умов укладання банківських угод (договорів), направлених на регулювання багатогранних і складних економічних зв'язків [1]. При цьому необхідно врахувати специфіку банківських договорів, пов'язану з адміністративним впливом Національного банку на основні умови договорів. Тому, для створення доступної банківської техніки необхідне створення доступної договірної техніки, яка може складатися з наступних розділів:

1. *Техніка моделювання (конструкції) договорів.* Даний розділ включив би в себе моделі, схеми, зразки договорів та допоміжних інструментів.

2. *Техніка викладення умов договору.* Розділ включив би в себе первинні елементи змісту договору:

- а) умови, які визначаються законодавством;
- б) умови, які визначаються адміністративними актами;
- в) умови, які визначаються домовленістю сторін.

3. *Техніка оформлення договірної документації.* В даний розділ увійшли б юридично-технічні засоби, які передбачали б:

- а) оформлення договору певним способом;
- б) оформлення договору у відповідності з типовими формами;
- в) кількість екземплярів договірної документації;
- г) засоби фіксації тексту договору.

4. *Техніка тлумачення договорів.* У даний розділ увійшли б способи і прийоми, які застосовуються при тлумаченні нормативних актів. А також – способи і прийоми, визначені в адміністративних актах та спеціальні прийоми та способи, визначені сторонами при укладанні договору.

Підбиваючи підсумок наведеному, можна сказати, що банківська техніка дасть можливість юристам та економістам краще розуміти одне одного, правильно застосовувати норми банківського права та спільно, і з найбільшою віддачею, шукати шляхи зміцнення фінансового стану свого підприємства, банківської системи та економіки держави в цілому.

Список літератури

1. Алексеев С.С. Право. – М.: Статут, 1999. – С. 105-108.
2. Антология уральской цивилистики, 1925-1989: Сборник статей. – М.: Статут, 2001. – С. 203.
3. Олейник О.М. Основы банковского права. – М.: Юристь, 1998. – С. 9.
4. Саватье Р. Теория обязательств. – М: Прогрес, 1972. – С. 25-26.

Приходько, В.П. Юридична та економічна техніки як інструменти застосування нормативних актів у банківській діяльності [Текст] / В.П. Приходько // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць.– Суми: УАБС НБУ, 2002.- Т. 6.- С. 82-86.